

การสร้างสรรคืนิทานคำกาพย์

An Analysis of KAP Folktales

ณัฐา คำชู
Nattha Khamchoo

บทคัดย่อ

นิทานคำกาพย์มีบทบาทต่อสังคมไทยมาแต่โบราณ มีหลักฐานปรากฏชัดเจนในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 6 ในฐานะวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรของชาวบ้านสำหรับใช้สวดหรืออ่านในที่ประชุมชน หรือในครัวเรือน ใช้เป็นแบบฝึกหัดอ่านหนังสือให้คล้องของกลุบุตร และใช้เป็นสื่อกลางในการสร้างอันสงส์ผลบุญในทางพระพุทธศาสนา

ก็มีความสามารถอย่างยิ่งในการถ่ายทอดความรู้ความคิดที่เป็นประสบการณ์ส่วนตัวและประสบการณ์ร่วม ซึ่งหยั่งรากลึกมาจากการเคารพเชื่อมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนา นำความรอบรู้ทางวรรณกรรม การใช้ถ้อยคำ ความชัดเจนในชีวิตและสังคมของโลก รวมทั้งจินตนาการ มาสร้างสรรค์เนื้อหา แนวคิด และวรรณศิลป์ ทำให้นิทานคำกาพย์มีโครงเรื่อง ตัวละคร และแนวคิดที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างมีเอกภาพ ตัวละครมีลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรม และชะตากรรมที่พลิกผันตามโครงเรื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิตภายใต้หลักไตรวิภูมิ ไตรลักษณ์ และไตรสิกขา ประกอบกับชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ สื่อความหมายตรงตามเนื้อเรื่อง สื่ออารมณ์ความรู้สึก ความรู้และความคิดของกวี ทำให้ผู้อ่านสนุกสนานเพลิดเพลินและเกิดปัญญาจากการรับรู้ชะตากรรมของตัวละครเป็นอนุหาหารณ์ ก่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของชีวิตและสรรพสิ่งอันอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง สังคม และโลกต่อไปได้ นิทานคำกาพย์จึงมีคุณค่าอย่างยิ่งแม้จะผ่านกาลเวลามาเนิ่นนาน

คำสำคัญ: 1. นิทานคำกาพย์.

¹บทความนี้มาจากวิทยานิพนธ์เรื่อง "วิเคราะห์การสร้างสรรคืนิทานคำกาพย์" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2553

²นักศึกษาระดับปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

Kap folktales have been influential in Thai society since ancient times, with the existence of obvious evidence from the Ayutthaya Period to the Rattanakosin Period of King Rama 6. They were a dissemination of folk literature. They were used in prayer and recitation during social gatherings or in the household, and used as reading exercises for children. They were also used to worship the Lord Buddha. Poets have the intellect and skill to convey knowledge and ideas from the deep roots of respect, confidence and faith in Buddhism, a well-rounded knowledge of literature and its choice of words, and world-wide experience of life. In addition, poets have the imagination to create subject matter, and the good diction to convey meanings, ideas and feelings. These make for good characters and concepts, as well as a good and coherent plot. The characters have specific images, qualifications, behaviour, and changing fortunes during the three cycles of life. They also possess the three characteristics of Existence and the threefold training as representatives of society. Kap folktales are composed to convey meanings, feelings and concepts. This gives pleasure to the readers and makes them wiser. Thus, the readers realize the importance of life and everything which may affect the changes within themselves, society and the world. Kap folktales are therefore still a very valuable form of literature, even though they have existed for a long time.

Keywords: 1. KAP Folktales.

นิทานคำกาพย์เป็นวรรณกรรมไทยประเภทหนึ่ง ซึ่งเรียกขานตามลักษณะคำประพันธ์ที่ประพันธ์ด้วย กาพย์ชนิดต่างๆ สลับกันตลอดทั้งเรื่อง และมีคำประพันธ์ ชนิดอื่นแทรกบ้าง นิยมนำมาสวดอ่านและฟังในที่ ประชุมชนหรือในครัวเรือนเพื่อความบันเทิงตามความ นิยมในอดีต เนื่องจากมีเนื้อเรื่องสนุกสนาน และให้แง่คิด คติสอนใจ

การสวดและฟังนิทานคำกาพย์มีความสัมพันธ์กับ การสวดไอ้เอฬวิหารราย³ ในภาคกลางและการสวดตัน⁴ ในภาคใต้ซึ่งเป็นประเพณีในการนำหนังสือคำกาพย์มา สวดและฟังรอบพระอุโบสถในวันสำคัญทางพระพุทธ ศาสนา แม้ประเพณีการสวดหนังสือคำกาพย์จะสิ้นสุด บทบาทในสังคมไทยไปแล้วเนื่องจากมีเทคโนโลยีการ พิมพ์และนวัตกรรมที่ให้ความบันเทิงรูปแบบอื่นพัฒนา มาแทนที่ตามความเจริญก้าวหน้าของสังคม ทำให้ไม่มีการสร้าง สวด และฟังนิทานคำกาพย์เหมือนแต่ก่อน แต่ก็ยังคงมีต้นฉบับนิทานคำกาพย์จำนวนมากเก็บ รักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติและศูนย์วัฒนธรรมต่างๆ ใน ภาคกลางและภาคใต้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความรุ่งเรือง และความนิยมของผู้คนในอดีต รวมทั้งปัจจุบันมี หน่วยงาน อาทิ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต ศรีธรรมมาศกกราช ได้จัดให้มีโครงการอนุรักษ์ประเพณี การสวดหนังสือคำกาพย์ อันเป็นเครื่องยืนยันให้เห็น ความสำคัญของนิทานคำกาพย์ได้เป็นอย่างดี

ด้วยความน่าสนใจของนิทานคำกาพย์ตามที่ กล่าวมาข้างต้น อีกทั้งเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาแล้ว

พบว่านิทานคำกาพย์ส่วนใหญ่มีเนื้อเรื่องสนุกสนาน ให้ความรู้ ความคิด และมีถ้อยคำภาษาที่มีชั้นเชิงเพื่อ สื่อความหมายและอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นลักษณะเด่น หรือลักษณะเฉพาะที่ทำให้เป็นที่ติดอกติดใจของผู้คน จนกระทั่งมีการสร้างต้นฉบับเป็นจำนวนมาก ผู้ศึกษาจึง สนใจที่จะวิเคราะห์การสร้างสรรค์นิทานคำกาพย์ในด้าน เนื้อหาและวรรณศิลป์ เพื่อประกาศคุณค่าของนิทาน คำกาพย์ในฐานะที่เป็นวรรณกรรมที่ให้ความบันเทิง และประเทืองสติปัญญาผู้อ่าน

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์การสร้างสรรค์ เนื้อหาและวรรณศิลป์โดยใช้ต้นฉบับนิทานคำกาพย์ ซึ่งพบต้นฉบับในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย ที่มีการปริวรรตเผยแพร่แล้วและที่ยังไม่มีการปริวรรต เผยแพร่ จำนวน 50 เรื่อง เป็นเรื่องจากนิบาตชาดก 4 เรื่อง ได้แก่ กุศราชชาดก พญาหงส์ พระมหาชชาดก และพระยา ฉันทันต์ เป็นชาดกนอกนิบาต 46 เรื่อง ได้แก่ จันทกาด เทวัน นกจาบ นาวิน ปทุมกุมารชาดก พระแก่นจันทน์ พระรถเมรี พระวรวงศ์ พระสุชน – นางมโนห์รา พันทา กุมาร พระสี่เส้า ยศเกียรติวรเกียรติ สุภมิตร สุทธิกรรม ชาดก สุธนู เจ็ดจา เจ้าพุกโท เต่าทอง นายตัน วันคาร สังข์ศิลป์ชัย สีทนนไชย สุบินชาดก สุวรรณหงส์ โสวัต ฌรณจจิตรชาดก ดาวเรือง เตโชชัย ทูคตะ นาง อึ้งทอง นางอุทัย บุนทนางค์ เบญจมาศทอง ป้องครก บังคชา พระกายโสต พระชินุรัตน์ วรพินธ์ ศรีพินธ์ ศรีสุทนต์สังข์ไชย สมุทรโคดม สินธุราช สุวรรณรัตน์ สุวรรณลอยล่อง หงส์ยนต์ และพระยาขมพู

³ การสวดไอ้เอฬวิหารรายหรือไอ้เอฬวิหารรายเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากการสวดมหาชาติซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ในอดีตจะ สวดเรื่องมหาชาติโดยเลือกสัปดาห์ที่ใดเด่นเป็นสัปดาห์หลวงเข้าไปสวดถวายพระเจ้าอยู่หัวในพระวิหารใหญ่วัดพระศรีสรรเพชญ์ซึ่งตั้งอยู่ใน พระบรมมหาราชวัง ส่วนผู้ที่ยังสวดไม่คล่องไม่ถูกทำนองจะนั่งฝึกซ้อมตามวิหารเล็กๆที่รายรอบพระอุโบสถวัดพระศรีสรรเพชญ์ เสียงของ คนสวดฟังอ้อแอ้ไม่ชัดเหมือนอย่างคนเฒ่าจึงเรียกว่าไอ้เอฬวิหารรายหรือไอ้เอฬวิหารราย มาในสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดให้นักเรียนโรงเรียนนา หนังสือที่เรียนเรื่องใดก็ได้มาเป็นบทสวด ครั้นปลายสมัยรัชกาลที่ 5 สวดแต่เรื่องกาพย์พระไชยสุริยาเท่านั้น

⁴ การสวดตันหรือการสวดหนังสือที่พระตำหนักเป็นประเพณีการนำหนังสือร้อยกรองประเภทนิทานที่มีกบ้นก๊กในหนังสือบุดมาสวด หรืออ่านรอบพระระเบียงหรือวิหารคดทั้ง 4 ด้านขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ในวัดพระมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ระหว่างที่ รอพระภิกษุสงฆ์มาเทศนา เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน มีความรู้ คติสอนใจ และไม่รู้สึกเบื่อในขณะที่ร่อ

1. การสร้างสรรค์เนื้อหา

องค์ประกอบของเนื้อหาซึ่งทำให้นิทานคำกภาพยมีลักษณะเฉพาะและโดดเด่น ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร และแนวคิด

1.1 โครงเรื่อง

1.1.1 การวิเคราะห์โครงเรื่อง

นิทานคำกภาพยมีการลำดับเหตุการณ์ที่สามารถจัดเป็นกลุ่มโครงเรื่องที่สำคัญได้ 3 แบบ คือ แบบใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาแก้ปัญหา แบบผจญภัยได้นาง และแบบใช้ความเป็นคนเจ้าปัญญาในการแก้ปัญหา โครงเรื่องแต่ละแบบมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน กล่าวคือ แบบใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาแก้ปัญหามีความโดดเด่นที่การคลี่คลายปัญหาของเรื่องซึ่งเน้นว่าเกิดจากตัวละครเอกปฏิบัติและนำหลักกรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้แก้ไขปัญหามี 8 เรื่อง แบบผจญภัยได้นางมีความโดดเด่นที่การดำเนินเรื่องด้วยปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกิเลสของมนุษย์และมีการคลี่คลายปัญหาตามวิสัยปัญญา ตัวละครต้องเดินทางเผชิญทุกข์และสุข พบความรัก พลัดพราก แก้ไขปัญหาจนกระทั่งประสบความสำเร็จ มี 39 เรื่อง ส่วนแบบใช้ความเป็นคนเจ้าปัญญาในการแก้ปัญหามีความโดดเด่นที่การคลี่คลายปัญหาซึ่งเกิดจากการใช้ไหวพริบของตัวละครเอก เพื่อมุ่งแสดงอารมณ์ตลกขบขัน มี 2 เรื่อง นอกจากนี้ยังมีโครงเรื่องแบบพุทธประวัติ 1 เรื่อง โครงเรื่องทั้งหมดมีลักษณะร่วมกันตรงที่มีการนำหลักปฏิบัติและหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้สร้างสรรค์ด้วยเสมอ โดยเฉพาะนำมาใช้ในการคลี่คลายปัญหาใช้เป็นลักษณะทางกายภาพ ความประพฤติของตัวละคร และใช้ในการจบเรื่อง จนกล่าวได้ว่าการนำหลักพระพุทธศาสนาไปสร้างสรรค์โครงเรื่องเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของนิทานคำกภาพย

1.1.2 โครงสร้างของโครงเรื่อง

แม้นิทานคำกภาพยจะมีโครงเรื่องหลายแบบ แต่มีโครงสร้างของโครงเรื่องอย่างเดียวกัน กล่าวคือ มีการเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง (ด้วยปัญหาและการคลี่คลายปัญหา) และการจบเรื่อง ซึ่งเกิดจากการนำมโนทัศน์ที่กวีมีต่อสังคมแวดล้อมมาสร้างสรรค์ตามขนบนิยมในการประพันธ์และปรับให้สอดคล้องกับ

รสนิยมของผู้อ่านผู้ฟัง แล้วนำมาเชื่อมโยงกันอย่างมีสัมพันธภาพ

การเปิดเรื่อง

กวีนิยมเปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของตัวละครเอก อันเป็นขนบนิยมในการเปิดเรื่องแบบนิทานพื้นบ้านทั่วไป แม้นิทานคำกภาพยนั้นจะมาจากชาดกซึ่งปรกติเปิดเรื่องด้วยปัจจุบันวัตถุ แต่เมื่อกวีนำมาประพันธ์เป็นคำกภาพยก็นิยมปรับเปลี่ยนการเปิดเรื่องให้เป็นไปตามรสนิยมของผู้อ่านผู้ฟังที่คุ้นชินกับการอ่านและฟังนิทานพื้นบ้าน ทั้งนี้อาจเนื่องจากการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของตัวละครทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจพื้นฐานชีวิตของตัวละครที่จะนำไปสู่การเดินทางผจญภัยต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นส่วนที่กวีได้แสดงฝีมือทางประพันธ์ได้มากเนื่องจากมักมีบทความงามของตัวละครและบ้านเมืองอย่างวิจิตรอลังการ ซึ่งน่าจะมีส่วนดึงดูดให้ผู้อ่านผู้ฟังติดตามเนื้อเรื่องต่อไป

การดำเนินเรื่อง

ปัญหาหรือความขัดแย้งที่ปรากฏในนิทานคำกภาพยมักเป็นปัญหาระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งเกิดจากความโกรธ โลก หลง ราคะ ทำให้ละเมิดหลักศีลธรรม ปัญหาระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ อาทิ การเจ็บป่วย การตาย และกรรม ปัญหาระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ไสยศาสตร์ และโชคชะตาราตี ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบในโลกของความเป็นจริง จึงเป็นเสมือนภาพสะท้อนมโนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อสังคม

การคลี่คลายปัญหาของเรื่องเกิดจากศักยภาพของมนุษย์ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถและคุณธรรม อาทิ การมีปัญญา ความกล้าหาญ ความกตัญญู ความเมตตากรุณา ความเคารพศรัทธาและปฏิบัติตามหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา การคลี่คลายปัญหาโดยธรรมชาติ และการคลี่คลายปัญหาด้วยสิ่งเหนือธรรมชาติ ช่วยขจัดปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

ปัญหาและการคลี่คลายปัญหาในนิทานคำกภาพยแต่ละเรื่องจะคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันที่ผู้กระทำ รายละเอียดของการกระทำ และผู้ถูกกระทำ นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่าปัญหาและการคลี่คลายมักจะถูกจัดต่อเนื่องเชื่อมโยงกันเสมอ อาจมีปัญหามี 1 ปัญหา

หรือปัญหาทับซ้อนมากกว่า 1 ปัญหาแล้วจะมีการคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นสืบเนื่องกันไป ทำให้เห็นชะตากรรมที่พลิกผันของตัวละครเอกจากร้ายเป็นดี จากดีเป็นร้าย ปล่อยให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดอารมณ์ต่างๆ ตามเนื้อเรื่อง

การจบเรื่อง

นิทานคำกาพย์นิยมจบเรื่องด้วยสุขนานุกรม ตัวละครมีความสุขสมหวังในความรัก ได้ครอบครองเมือง มีลูกหลานสืบสกุล และมีอายุยืนยาว นอกจากจะจบเรื่องด้วยความสุขทางโลกียะดังกล่าวแล้ว กวีมักนำพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงด้วยเสมอว่าตัวละครได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาควบคู่ไปด้วย เช่น เรื่องนกจาบ กล่าวถึงบั้นปลายชีวิตของสรรพสิทธิ์ว่า

๑ ครองราชสมบัติ เป็นธรรมแท้แท้
เลิศล้ำดินดาล เข้าเหลือเกื้อหนุน
ทำบุญให้ทาน สร้างโพธิญาณ
เพิ่มพระบารมี

(นกจาบ, บทที่ 917, 164)

นอกจากนี้ในนิทานคำกาพย์บางเรื่องยังได้กล่าวถึงตัวละครเอกที่เมื่อประสบความสำเร็จในโลกียะแล้วก็จะปลงอนิจจัง สละราชสมบัติออกบวช เช่น เรื่องพระวรวงศ์ นายตัน สุวรรณหงส์ เตโชชัย ดาวเรืองทุกตะ สุวรรณรัตน์ เป็นต้น อันแสดงให้เห็นว่าความสุขที่แท้จริงแล้วคือการปฏิบัติตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างสมบุญบารมีให้แก่ชีวิต ดังตัวอย่างเรื่องนายตัน ตอนที่นายตันหมดกรรม ตาหายบอด และประกอบอาชีพจนกระทั่งประสบความสำเร็จแล้ว นายตันจึงได้ตัดสินใจออกบวช โดยมีนางโรสนับสนุน

๑ ดูราน้องรัก แก้วพื้มีศักดิ์
พี่จักจากห้อง ไปบวชเป็นสงฆ์
มันคงแล้วน้อง เจ้าอย่าหม่นหมอง
เชิญน้องเอาบุญ
๑ บาลีมีมา ผู้ใดศรัทธา
บวชผ้าก่อกุล บวชลูกบวชข้า

ท่านว่าได้บุญ จงเชื่อในคุณ

พระศาสดาจารย์

๑ ฝ่ายข้างนางไร พังผัวปราศรัย

มีใจขึ้นบาน เขียวบวชเกิดพี่

น้องมิเป็นมาร เสรีแล้วมีน่าน

แจ้งการญาติกา

(นายตัน, บทที่ 342 – 344, 507)

เป็นที่น่าสังเกตว่าตัวละครมักจบชีวิตและได้ไปถือกำเนิดบนสวรรค์ อาจเป็นเพราะสวรรค์เป็นดินแดนแห่งความสุขซึ่งเป็นที่ความฝัน หรือความปรารถนาสูงสุดของผู้อ่านผู้ฟังระดับชาวบ้าน กวีจึงได้นำมโนทัศน์เกี่ยวกับสวรรค์มาพรรณนาเป็นภาพเชิญชวนให้ผู้อ่านผู้ฟังหมั่นกระทำความดีสร้างสมบุญบารมีเพื่อจะได้ไปถือกำเนิดในดินแดนดังกล่าว นอกจากนี้นิทานคำกาพย์ยังมีประมุขชาดกในท้ายเรื่องเพื่อบอกถึงการกลับชาติของตัวละครมากำเนิดเป็นบุคคลในสมัยพุทธกาลแม้ในนิทานคำกาพย์นั้นมิได้มีที่มาจากชาดก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกวีต้องการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้อ่านผู้ฟังเคารพเลื่อมใส ตั้งใจฟัง และรักษาตนฉบับ เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า

1.2 ตัวละคร

กวีให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์ตัวละครมาก เนื่องจากตัวละครมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง ลักษณะและพฤติกรรมที่โดดเด่นของตัวละครสามารถทำให้วรรณกรรมเรื่องนั้นๆ เป็นที่จดจำ ประทับใจแก่ผู้อ่านผู้ฟังเป็นพิเศษ (рінฤทัย สัจจพันธุ์ 2534 : 236)

ตัวละครสำคัญในนิทานคำกาพย์มี 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวละครฝ่ายดี ตัวละครฝ่ายร้าย และตัวละครที่เปลี่ยนแปลงนิสัย กวีให้ความสำคัญในการสร้างสรรค์รูปร่างหน้าตาและจิตใจซึ่งแสดงผ่านพฤติกรรมของตัวละครแต่ละกลุ่มอย่างโดดเด่น ตัวละครมีลักษณะเหมือนมนุษย์ในสังคมจริงและมีความพิเศษเหนือมนุษย์เพื่อให้เนื้อเรื่องสนุกสนานตื่นเต้น แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เห็นความปรารถนา ความหวัง และความวิตกกังวลของมนุษย์ที่มีต่อการดำเนินชีวิตใน

สังคมซึ่งเป็นอุทาหรณ์เตือนใจได้ด้วย

1.2.1 รูปร่างหน้าตา

การที่กวีให้ความสำคัญกับรูปร่างหน้าตาของตัวละครเป็นเพราะองค์ประกอบส่วนนี้ทำให้เนื้อเรื่องมีความโดดเด่น จดจำได้ง่าย สนุกสนาน อีกทั้งยังเป็นส่วนที่กวีได้แสดงความสามารถรอบรู้สอดแทรกความคิด ประสบการณ์ชีวิต เพื่อเตือนใจและสอนคติธรรมได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือ กวีมักอธิบายเหตุของการที่ตัวละครมีความงดงามหรือมีความพิเศษเหนือธรรมชาติว่าเป็นเพราะในอดีตชาติเคยทำบุญกุศลไว้มาก เช่น นางประภาวดีในเรื่อง *กุศราชชาต* มีความงดงามมากเป็นเพราะเคยทำบุญตักบาตรและตั้งจิตอธิษฐานขอให้ถือกำเนิดมางดงาม ในขณะที่เดียวกันตัวละครที่มีลักษณะอัปลักษณ์ก็มักอธิบายเหตุไว้ว่าเป็นเพราะกรรม เช่น การที่กุศราชในเรื่อง *กุศราชชาต* กหน้าตาอัปลักษณ์เป็นเพราะเคยทำบุญด้วยความโกรธ นายตันจากรื่อง *นายตันตาบอด* เป็นเพราะแกล้งทำเป็นมองไม่เห็นพระภิกษุมาบิณฑบาต ซึ่งเป็นการสอนเรื่องกรรมดีกรรมชั่วให้ผู้อ่านผู้ฟังเกรงกลัวต่อการกระทำบาป นอกจากนี้ยังมีตัวละครที่ซ่อนรูปอยู่ในสัตว์เดรัจฉาน ได้แก่ เต่าทอง นางอึ่งทอง และนางอุทัย ซ่อนรูปอยู่ในเต่า อึ่งอ่างและกบ ตามลำดับ ซึ่งล้วนเป็นสัตว์ที่ชาวบ้านนิยมรับประทาน การที่กวีสร้างสรรค์ให้ตัวละครซ่อนรูปในสัตว์เหล่านี้จึงเป็นสื่อในการสอนมิให้มนุษย์ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตด้วย

ตัวละครเอกส่วนใหญ่มักมีคุณสมบัติพิเศษเหนือมนุษย์ทั้งสิ้นล้วนเป็นผลมาจากบุญ เช่น นางจันทร์ในเรื่อง *เทวีนมิก* กลิ่นกายหอมเป็นเพราะเคยทำบุญสร้างพระพุทธรูปด้วยไม้จันทน์ พระยาชมพูในเรื่อง *พระยาชมพู* ถือกำเนิดมาพร้อมมงกุฎเพชร และศรีพระยาเป็นเพราะเคยทำบุญถวายรองเท้าน้ำ และผ้ากำพล แต่พระพุทธรูปเจ้า มักมีของวิเศษคู่บุญซึ่งเป็นเครื่องมือฝ่าฟันอุปสรรคและทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จได้ง่ายดายเหนือตัวละครอื่น กวีได้นำสิ่งของในชีวิตประจำวัน เช่น ดาบ ตรี รongเท้า เรือ ฯลฯ รวมทั้งความเชื่อเรื่องแก้วสารพัดนึก มาจินตนาการสร้างสรรค์ให้มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น เป็นอาวุธมีฤทธิ์มาก เป็นยานพาหนะวิเศษ มีคุณสมบัติสารพัดนึก สามารถชุบชีวิต

และรักษาโรค หยั่งรู้อนาคต สามารถเสกอาหาร และให้ความรื่นเริง ของวิเศษเหล่านี้ทำให้เนื้อเรื่องนิทานคำกาศสนุกสนาน และสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของมนุษย์ที่มีความหวาดกลัว ไม่อยากเป็นหรือประสบเหตุการณ์บางอย่าง และปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จ มนุษย์จึงจินตนาการให้มีของวิเศษเพื่อตอบสนองความคิดเหล่านั้น กล่าวคือ มนุษย์ปรารถนาจะเอาชนะข้าศึกศัตรู ต้องการเดินทางไกลอย่างรวดเร็ว สะดวกปลอดภัย ไม่ต้องการพลัดพรากหรือตายจากคนรัก หวาดวิตกต่อเหตุการณ์ในอนาคตที่มีอาจล่วงรู้ได้ ต้องการมีชีวิตที่มีความสุขสนุกสนาน และปรารถนาได้ทุกสิ่งดังใจหวัง ของวิเศษจึงเป็นองค์ประกอบให้เนื้อเรื่องนิทานคำกาศสนุกสนาน ทั้งยังสะท้อนให้เห็นความสามารถของกวีในการถ่ายทอดความรู้ความคิด ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังได้รับรสและจินตนาการอีกด้วย

1.2.2 พฤติกรรม

ส่วนการสร้างสรรคพฤติกรรมของตัวละครนั้นเกิดจากการที่กวีได้นำประสบการณ์ชีวิต มุมมองที่มีต่อมนุษย์ สังคม และโลก ภายใต้ค่านิยม ขนบประเพณีของสังคม มาสร้างสรรค์ให้ตัวละครแสดงความคิดแสดงพฤติกรรมเสมือนมนุษย์มีชีวิตโลดแล่นในสถานการณ์ต่างๆ เป็นตัวแทนของมนุษย์ที่ประพฤติดี มนุษย์ที่ประพฤติชั่ว และมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงนิสัย การที่ผู้อ่านผู้ฟังรับรู้เรื่องราวของตัวละครจึงเท่ากับการรับรู้เรื่องราวของมนุษย์ในสังคมจริง ซึ่งอาจกระตุ้นให้เข้าใจความคิด จิตใจ ตระหนักถึงคุณค่าชีวิตของตนเองและของผู้อื่นที่มีประสบการณ์ชีวิตคล้ายคลึงกับตัวละครในเรื่อง

1.3 แนวคิด

นิทานคำกาศมีแนวคิดหลักซึ่งสัมพันธ์กับหลักธรรมพระพุทธศาสนา ได้แก่ แนวคิดเรื่องไตรภูมิ ไตรลักษณ์ และไตรสิกขา อันเป็นหลักธรรมที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสังขารของโลก ด้วยการนำเสนอผ่านรูปลักษณ์ พฤติกรรม และเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างๆ ในเรื่อง ซึ่งผู้อ่านผู้ฟังแต่ละคนจะเกิดความรู้ความคิดเมื่อได้รับรู้เรื่องราวที่แตกต่างกันตามวุฒิภาวะ เจตคติ ประสบการณ์ชีวิต และอารมณ์กระทบใจที่ต่างกัน (ชวน เพชรแก้ว

2549 : 112)

1.3.1 แนวคิดเรื่องไตรวิภว

ไตรวิภว วัฏฏะ 3 วงวน 3 หรือวงจร 3 ส่วน ของปฏิจจสมุปบาทซึ่งหมุนเวียนสืบทอดต่อกันไป ทำให้มีการเวียนว่ายตายเกิด หรือวงจรแห่งทุกข์ ได้แก่ กิเลส กรรม และวิบาก คือ กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมก็ได้รับวิบากคือผลของกรรมนั้น อันเป็นปัจจัยให้เกิดกิเลสแล้วทำกรรมหมุนเวียนต่อไปอีก (พระพรหมคุณาภรณ์ 2552 : 120)

นิทานคำกาพย์กล่าวถึงเรื่องไตรวิภวโดย นิยมแสดงเป็นเหตุการณ์ที่ตัวละครมีกิเลสทำให้มีการกระทำในทางที่ดีหรือไม่ดีนำไปสู่การที่ตัวละครได้รับวิบาก หรือนำเสนอผ่านคำสั่งสอนของตัวละคร ตัวหนึ่งที่มีต่อตัวละครอีกฝ่ายหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ดาวเรือง ตอนที่ดาวเรืองเทศนาธรรมแก่ท้าวสุทราชา เนื้อหาข้อธรรมที่ดาวเรืองได้เทศนานั้นสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของสังคมที่เกิดจากกิเลสต้นเหตุต่างๆ ของมนุษย์ว่า

- ◎ โทโสหมักได้ สะสมทรัพย์ไว้
ว่าตนมั่งมี ให้ลืมนความตาย
เพราะว่าตนดี เอาแต่โลภก็ย
มาเป็นอารมณ์
- ◎ ลางคนมักใหญ่ เห็นเขาอยากไร
ใจเกลียดใจกล ว่าทรัพย์ก็มี
ทุกสิ่งอุดม แต่ตั้งใจชม
ประโลมต้นเหตุ
- ◎ ทั้งนี้ยอมหลง ใจร้ายมิตรง
ด้วยความราคา เห็นแต่จะได้
ไม่คิดอนิจจา ทั้งนี้แลหนา
มาบังหัวใจ
- ◎ ตัณหาย่อมทุกข์ บ่มีความสุข
มากน้อยเท่าใด ครั้นมือจะถึง
จะเอาตนไป ตกในกลางไฟ
ทนเวทนา

(“ดาวเรือง เล่ม 3,” บทที่ 1431 – 1434)

กวีนำเสนอแนวคิดให้เห็นว่าการที่มนุษย์มี กิเลสทำให้เกิดปัญหาและความทุกข์เนื่องจากความโง่ ความโลภ อยากได้ใคร่มี หลงมัวเมาในทรัพย์ ลาภยศ สรรเสริญ และความรักใคร่ เป็นต้น ทำให้มนุษย์กระทำความกรรม และย่อมได้รับวิบาก

นอกจากนี้กวีนิพนธ์นำแนวคิดเรื่องไตรวิภว มาสร้างสรรคเป็นรูปลักษณะตัวละคร อธิบายเหตุถึงความแตกต่างของรูปร่างหน้าตา โรคภัยไข้เจ็บ ฐานะ คู่ครอง และคุณลักษณะพิเศษเหนือมนุษย์เพื่อนำมาเป็นผล หรือวิบากมาจากกรรมและกิเลส ดังจะเห็นได้จากเรื่อง กุศราชชาดกซึ่งอธิบายเหตุที่นางประภาวดีมีหน้าตา ดงงามและเกิดเป็นธิดาภคินีว่าเป็นเพราะนางทำบุญ ด้วยดอกไม้ รูปเทียน ของถวายหวานและตั้งใจอธิษฐาน ของให้มีหน้าตาดีงามและปราศจากความยากจน ส่วน การที่กุศราชถือกำเนิดเป็นโอรสภคินีและหน้าตา อปลักษณ์เป็นเพราะเคยทำบุญด้วยความโง่ เรื่อง นายตันกล่าวถึงนายตันที่ต้องตามอดว่าเพราะเคยแกล้ง มองไม่เห็นพระภิกษุมามีบิณฑบาต ในขณะที่เรื่องสุวรรณ หงส์และพระมหาชาดก กล่าวถึงการได้คู่ครองที่ไม่เหมาะสมของนางสุพันธุลีและนางอบิติดาว่าเป็น ผลมาจากการทำบุญด้วยความโง่และไม่ตั้งใจ เป็นต้น

กิเลสและกรรมซึ่งส่งผลให้ตัวละครมีลักษณะ ต่างกันดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับจุฬกัมมวิภังคสูตร ที่ 5 ว่าด้วยกฎแห่งกรรมที่ทำให้มนุษย์มีความประณีตและ เลวทรามแตกต่างกัน 7 คู่ ได้แก่ เหตุที่ทำให้มนุษย์มี อายุยืนและอายุสั้น มีโรคมากและมีโรคน้อย มีผิวพรรณ ทรามและผิวพรรณดี มีศักดิ์หรืออำนาจน้อยและ ศักดิ์หรืออำนาจมาก มีทรัพย์น้อยและมีทรัพย์มาก เกิดในตระกูลต่ำและตระกูลสูง และเหตุที่มีปัญญาทราม และปัญญาดีแตกต่างกันว่าเป็นเพราะกรรมดีและชั่ว แตกต่างกัน (มหามกุฏราชวิทยาลัย 2530 : 251 – 259)

นิทานคำกาพย์นำเสนอแนวคิดว่าหน้าตา โรคภัยไข้เจ็บ และฐานะ เป็นวิบากกรรมสอดคล้องกับ จุฬกัมมวิภังคสูตร และนำเสนอแนวคิดว่าการมีคู่ครอง และมีคุณลักษณะพิเศษเหนือมนุษย์เพิ่มต่างออกไป เพิ่มเติมเรื่องกิเลสและกรรมอันเป็นเหตุแห่งวิบากกรรม แตกต่างจากจุฬกัมมวิภังคสูตรด้วย กล่าวคือ นิทาน คำกาพย์อธิบายการกระทำอันส่งผลต่อวิบากกรรม

ด้านรูปลักษณ์จากกิจปฏิบัติในชีวิตประจำวันของ พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญตักบาตร ด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจมาเชื่อมโยงเป็นกรรมดี และกรรมชั่วส่งผลให้ตัวละครมีวิบากกรรมที่เป็นสุข หรือทุกข์ เพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังเห็นเป็นอุทาหรณ์และ เกิดตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการทำบุญเกื้อหนุน พระพุทธศาสนาด้วยความตั้งใจมากกว่าที่จะทำบุญ ตามหน้าที่หรือตามประเพณี และถือว่าเป็นกรรมชั่ว ร้ายแรงซึ่งจะส่งผลต่อผู้ที่ทำบุญโดยปราศจากจิตที่เป็นกุศล

จะเห็นได้ว่ากวีสามารถนำแนวคิดเรื่อง ไตรวิภวภูมิมาสรางสรรคผ่านองค์ประกอบต่างๆ ของ นิทานคำกาศาพย์ โดยเฉพาะการนำมาเป็นคำตอบอธิบาย เหตุและผลที่ตัวละครต้องมีรูปลักษณ์และประสบ เหตุการณ์ที่ดีและร้ายต่างๆ กัน ชะตากรรมของตัวละคร จึงเป็นอุทาหรณ์ให้ผู้อ่านผู้ฟังตระหนักถึงความเป็นไป ของชีวิตตนเอง ยอมรับสภาวะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และ หมั่นประกอบกรรมดีเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ประสบความสุขสมหวังให้กายภาคหน้า

1.3.2 แนวคิดเรื่องไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะสาม อาการที่เป็น เครื่องกำหนดหมายให้รู้ถึงความจริงของสภาวะธรรม ทั้งหลายที่เป็นอย่างนั้นๆ 3 ประการ ได้แก่ อนิจจตา คือ ความเป็นของไม่เที่ยง ทุกขตา คือ ความเป็นทุกข์หรือ ความเป็นของคงทนอยู่มิได้อันตตตา คือ ความเป็นของ มิใช่ตัวตน (พระพรหมคุณาภรณ์ 2552 : 120) ลักษณะ ทั้งสามนี้มีแก่สิ่งทั้งหลายเป็นสามัญเสมอเหมือนกัน เรียกว่า สามัญลักษณะ และเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าธรรม นิยาม คือ กฎธรรมชาติหรือข้อกำหนดที่แน่นอนของ สิ่งสารทั้งปวง (พระธรรมกิตติวงศ์ 2548 : 272)

กวีนำหลักไตรลักษณ์มาสร้างสรรคเป็น แนวคิดสำคัญของเรื่องผ่านวัฏจักรชีวิตของตัวละครที่ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาตั้งแต่เริ่มกำเนิด เติบโต มีชะตากรรมที่พลิกผัน เผชิญกับความทุกข์และความ สุข จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต และมีตัวละครรุ่นลูกรุ่น หลานดำเนินชีวิตตามวงเวียนนี้สืบไป อันแสดงให้เห็นถึง ความไม่แน่นอน ปรวนแปร เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตนของ ชีวิต ดังตัวอย่างในเรื่องสุวรรณหงส์ ตอนที่สุวรรณหงส์

ปลงศพพระบิดาทำให้บังเกิดปัญญาเห็นความไม่ เที่ยงแท้ของชีวิต กวีนำหลักไตรลักษณ์มาพรรณนา เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นความไม่จริง ไม่แน่นอน และเติมไปด้วยความทุกข์ ว่า

๑ ไ้อฐรูปฐา หญิงชายเกิดมา
เป็นอนิจจัง ย่อมเวียนเกิดตาย
บมิได้จริง หนึ่งกองทุกข์
บมียังยืน

๑ บ้างดีบ้างร้าย ทุกรูปร่างกาย
ยกย้ายวันคืน เมื่อแรกยังหนุ่ม
เนื้อหนังชุ่มชื้น ครั้นแก่เป็นอื่น
หูลาตามัว

๑ พันฟางหลุดถอน เนื้อหนังเหี่ยวหย่อน
นั่งนอนเจ็บตัว เส้นเอ็นแข็งขึง
หูตึงตามัว ผมหงอกออกทั่ว
หัวขาวราวปูน

(สุวรรณหงส์, บทที่ 5054 – 5056, 375)

คำประพันธ์ข้างต้นเป็นการนำเสนอแนวคิด เรื่องไตรลักษณ์โดยกล่าวเปรียบเทียบถึงร่างกายของชาย หญิงว่าเป็นสิ่งไม่จริงยั่งยืน เพราะทุกคนย่อมมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย วนเวียนเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ไม่รู้จบสิ้น เมื่อยาม หนุ่มสาวมีรูปร่างหน้าตาผิวพรรณงดงามสดใส เมื่อยาม แก่ชราความสดใสสวยงามก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นผิวหนัง เหี่ยวเหวยน หูตึงตาฝ้าฟาง ฟันและกระดูกเสื่อมหลุดหัก ผมหงอก เจ็บป่วยง่าย ทำให้เกิดความทุกข์ และในท้าย ที่สุดมนุษย์ทุกคนก็ต้องตาย ร่างกายเนาเปื่อย กลายเป็น สิ่งปฏิถูล ไร้คุณค่า และต้องย่อยสลายไปกับแผ่นดิน ไม่หลงเหลือความเป็นตัวตน สัมพันธ์กับคำว่าอนัตตา ดังคำประพันธ์ว่า

๑ อนัตตาสูญเปล่า รูปร่างของเรา
สุญเปล่าปฏิถูล เน่าเปื่อยสาธาณณ์
วิญญานสาบสุญ กระดูกกองมูล
เจือหนูนสุธา

๑ อันรูปร่างยัง กอปรด้วยทุกข์
อนิจจังอนัตตา นี้แลไตรลักษณ์

เอกอัครธรรมา เป็นหลักโลกา
แห่งพระไตรภพ
(สุวรรณหงส์, บทที่ 5057 – 5058, 375)

ความไม่จีรัง ไม่แน่นอนของชีวิต ยังปรากฏ
ในรูปของการมีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ
นินทา สุข และทุกข์ ที่เรียกว่า **โลกธรรม 8** คือ เรื่อง
ของโลก ธรรมดาของโลก สิ่งที่มีอยู่ประจำในโลกที่ไม่มี
ใครหลีกเลี่ยงไปได้ไม่ว่าจะต้องการหรือไม่ต้องการก็ตาม
(พระธรรมกิตติวงศ์ 2548 : 847) ดังจะเห็นได้จากเรื่อง
บังคชา ตอนที่นางบังคชาถูกใส่ร้ายว่าเป็นยักษและ
ถูกขับไล่ออกจากวัง มีข้อความประพันธ์ที่สะท้อนให้เห็น
ถึงความเป็นทุกข์อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของ
ชีวิต ว่า

◎ *สงสารเทวี ยามเมื่อได้ดี
ปรีดีเปรมพรรษา พระสนมกัมเกล้า
คำเข้าอัครา กลัวเดชเดชา
ปรากฏยศไกร
เมื่อเจ้าตกไร่ เขาย่อมหนีหนาย
เสสวนไยไพ เราท่านทั้งหลาย
ควรจำใส่ใจ เพื่อนสนิทมิตรสหาย
เขาไม่นำพา*
(“บังคชา เล่ม 1,” บทที่ 292 – 293)

คำประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเป็น
อนิจจังของชีวิตที่มีขึ้นมีลง มีลาภ ยศ สรรเสริญ มีความ
สุข มีตกต่ำ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทาและซ้ำเติม
มีความทุกข์ตามหลักโลกธรรม 8 และสอดคล้องกับหลัก
ไตรลักษณ์ทำให้เห็นความไม่แน่นอน ความแปรปรวน
ของชีวิต และเมื่อมีชีวิตตกต่ำก็ย่อมเกิดความทุกข์
แนวคิดเรื่องไตรลักษณ์ที่ปรากฏผ่านนิทาน
คำกาพย์จึงทำให้ผู้อ่านผู้ฟังตระหนักและเข้าใจถึง
สังขารของชีวิตและโลก ยอมรับความเป็นจริงและ
เที่ยงแท้ของชีวิตที่ไม่แน่นอน ไม่จีรัง ร่างกาย ทรัพย์สิน
เงินทอง เกียรติยศชื่อเสียง รวมทั้งสรรพสิ่งในโลก
ล้วนไม่มีสิ่งใดคงทนยั่งยืนไปได้โดยตลอด วันหนึ่ง
ย่อมต้องแตกสลาย มีเฉพาะอำนาจสังสัลผลบุญของคุณงาม

ความดีจากการประกอบกรรมดีเท่านั้นที่จะติดกายและ
นำทางมนุษย์ไปสู่ภพภูมิที่มีความสุขในภพภาคหน้า
ได้ หลักไตรลักษณ์นี้จึงน่าจะมีส่วนกระตุ้นและขัดเกลา
ให้ผู้อ่านผู้ฟังไม่ลุ่มหลงในโลกียสมบัติและกลับมา
กระทำความดี

1.3.3 แนวคิดเรื่องไตรสิกขา

ไตรสิกขา คือ สิกขาสาม ข้อปฏิบัติที่ต้อง
ศึกษา 3 อย่าง คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ
อธิปัญญาสิกขา เรียกกันง่ายๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เป็น
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญ เรียกว่า
พหุธรรมมีกถา คือ คำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงบ่อย
เนื่องจากเป็นหลักธรรมหมวดสรุปพุทธธรรมทั้งหมด
(พระพรหมคุณาภรณ์ 2552 : 121)

นิทานคำกาพย์ได้นำหลักธรรมเรื่อง
ไตรสิกขามาเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่องด้วยการ
สร้างสรรค์ผ่านเหตุการณ์ ความประพัตติของตัวละคร
ที่มีศีล และสมาธิ ทำให้เกิดปัญญาสามารถแก้ไขปัญหา
ที่เกิดขึ้นได้ เช่น เรื่อง**ขุนทนางวงศ์** กล่าวถึง ขุนทนางวงศ์
และนางจงดอคือดอยากยากแค้น ทั้งคู่จึงชวนกันไปถือ
ศีลภาวนา ขัดเกลาจิตใจให้สงบนิ่ง ทำให้ขุนทนางวงศ์
บังเกิดปัญญารู้แจ้งเข้าใจสังขารของชีวิตที่ย่อม
ดำเนินไปตามกรรมและพบหนทางสว่างที่จะหลุดพ้น
จากความทุกข์ด้วยการมุ่งปฏิบัติธรรม ดังตัวอย่าง
คำประพันธ์ว่า

◎ *เจ้าขุนทนางวงศ์ เล้าโลมโฉมมยง
ว่าองค์นางเยาว์ ชะรอยเวรธา
ตามมาทันเรา อย่าละห้อยสร้อยเศร้า
เจ้าเร่งภาวนา
◎ ศีลพระเป็นเจ้า จงรำจำเอา
ใส่เกล้าเกศา อย่าให้พลั้งพลาด
ประมาทเลยหนา ใต้ต้นพฤกษา
เจ้าอย่าผายผัน
◎ เจ้าตั้งศรัทธา อุตส่าห์รักษา
ศีลพระแปดอัน แม้นว่าเราตาย
จะได้ไปสวรรค์ เสวยสุขทุกอัน
เจ้าอย่าร้อนใจ
◎ เจ้าสอนเมียแล้ว บัดเดี๋ยวพระแก้ว*

ลูกเดินออกไป ลดองค์ลงนั่ง
ไต่ริมพระไท่ร เจ้ายอกรไหว้
คุณพระศาสนา
๑ จงอยู่เหนือเกล้า ข้าพระพุทธเจ้า
อย่าได้คลาดคลา ทั้งคุณพระธรรม
เลิศล้ำโลกา อยู่เหนือเศกศา
ข้าพระโดยจง
๑ ใจข้าศรัทธา จะขอรักษา
ศีลามงคล ขออย่าประมาท
พลังพลาดลืมหอง คุณพระพุทธรองค์
อยู่เหนือเศกศา

(ขุนทนางวงศ์, บทที่ 345 – 350, 337)

จะเห็นได้ว่าขุนทนางวงศ์และนางจงควดีเป็นผู้ประพฤติตนอยู่ในศีล เมื่อเมื่อศีลจึงทำให้เกิดสมาธิ และบังเกิดปัญญาระลึกและตระหนักได้ว่าความทุกข์ยากที่ตนต้องประสบนั้นเป็นวิบากกรรม บังเกิดเป็นความรู้แจ้ง จนถึงขั้นเกิดพุทธรูปปัญหา เข้าใจสัจธรรมของชีวิต ยอมรับสภาวะทุกข์ที่เป็นอยู่และนำไปสู่การพบหนทางออกจากวงวนของกิเลส หันมามุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างสมอานิสงส์ผลบุญให้พบความสุขแท้จริง

แนวคิดเรื่องไตรวิภว ไตรลักษณ์ และไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักธรรมที่สัมพันธ์กับสัจธรรมของชีวิตและโลกทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจและยอมรับความเป็นจริงของชีวิตและโลก เริ่มตั้งแต่การยอมรับสภาวะที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันว่าเป็นผลมาจากกิเลสและกรรมตามหลักไตรวิภว ไตรลักษณ์ และไตรสิกขาและไม่ยึดติดมัวเมากับสรรพสิ่งในโลกอันเป็นความไม่เที่ยงแท้ เป็นทุกข์ ไม่เป็นแก่นสาร และไม่มีตัวตน ซึ่งเป็นสามัญลักษณะหรือเรื่องธรรมดาของโลกตามหลัก ไตรลักษณ์ และเรียนรู้ให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติตนให้มีศีล สมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญา ใช้แก้ไขปัญหาคชีวิตในระดับสามัญและนำไปสู่การค้นหาคำตอบอันเป็นความจริงสูงสุดของชีวิตตามหลักของไตรสิกขา หลักธรรมซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของนิทานคำกภาพยั้งกล่าวนับเป็นการสั่งสอนให้มนุษย์เกรงกลัวละอายต่อบาป และมุ่งกระทำความดีสืบทอดพระพุทธศาสนา

นิทานคำกภาพยั้งมีโครงเรื่อง ตัวละคร และแนวคิดที่มีสัมพันธ์ภาพซึ่งกันและกัน นอกจากความสนุกสนานจากการอ่านการฟังอันทำให้รับรู้เรื่องราวที่เป็นอุทาหรณ์สอนใจแล้ว ยังให้ความรู้ความคิดจากสาระสำคัญที่กวีต้องการสั่งสอนธรรมนำมาประสมประสานกับความบันเทิงได้อย่างกลมกลืน

2. การสร้างสรรค์วรรณศิลป์

กวีมีความสามารถอย่างยิ่งในการเลือกสรรถ้อยคำมาร้อยเรียงให้เกิดเสียงและความหมายตรงตามเนื้อเรื่อง สื่อความรู้ความคิด และอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างคมคายและมีชั้นเชิง

2.1 วรรณศิลป์ด้านการใช้คำ

กวีมีความรู้ความสามารถในการเลือกสรรถ้อยคำที่ใช้ในชีวิตประจำวันและนำภาษาพิเศษที่เกิดจากการใช้ความรู้พลิกแพลงสร้างสรรค์อย่างมีชั้นเชิงด้วยการเล่นเสียงเล่นความหมาย ใช้ภาพพจน์ เช่น อุปมา อุปลักษ์ณ์ อติพจน์ บุคคลวัต สัญลักษณ์ สัทพจน์ และการแฝงนัย มาร้อยเรียงตามรูปแบบฉันทลักษณ์ที่จำกัดหรือมีข้อกำหนดพิเศษ แต่กวีก็สามารถสื่อความหมายและอารมณ์ได้ตรงตามเนื้อเรื่อง รวมทั้งยังสื่อความรู้ความคิดที่ลึกซึ้งกว้างไกลเกินกว่าตัวอักษร ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจความหมายและอารมณ์ความรู้สึกในเนื้อเรื่อง รวมทั้งเกิดความรู้ความคิด จินตนาการ และเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วม เช่น ตัวอย่างคำประพันธ์ในเรื่องหงส์ยนต์ ตอนที่นางปทุมเกสรติดตามหาสุวรรณทกุมารในป่า ว่า

...๑ เห็นดอกกรักร่าง ร้างแล้วห่างห่าง
ห่างน้องกลางหน หนใดได้พบ
พบพระจุมพล พันจากผัดตน
ตนไม่สบาย
๑ เห็นโคกโคกเศร้า เศร้าสร้อยคอยเปล่า
เปล่าใจใจหาย หายไปไม่มา
(...ขาดหาย...) (...ขาดหาย...)
(...ขาดหาย...)
๑ อดดอกกาหลง หลงอยู่ในดง
ดงไม้กฤษณา หน้าน้องหมองไหม้

ไม่เห็นราชา กาหลงหลงหา

หาเปล่าเปล่าใจ...

(หงส์ยนต์, บทที่ 568 - 570, 299 - 300)

กวีใช้ศิลปะการประพันธ์ด้วยการเล่นเสียง เล่นความหมายของคำ นำคำซึ่งเป็นชื่อพันธุ์ไม้ซึ่งมีเสียง เหมือนหรือคล้ายกับคำที่มีความหมายสื่อถึงอารมณ์ ความรู้สึก อาทิ ปกิริยาที่โศกเศร้า กระวนกระวายใจของ ตัวละครที่ต้องประสบกับภาวะพลัดพรากจากคนรัก โดย เชื่อมโยงคำ เสียง และความหมายด้วยกลบทก้านต่อดอก

อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นการเล่นคำซ้ำเสียงซ้ำ ความหมาย ดังคำประพันธ์ในเรื่อง สุวรรณหงส์ ตอนนาง เกษสุริยงตอบโต้สุวรรณหงส์ที่ต้องการให้นางยอมรับผิด ที่เคยแปลงกายเป็นพราหมณ์ไปเมืองเนินจักรวาลและ เกิดข้อพิพาทขึ้น ว่า

...๑ จะว่าปดก็ปด จะว่าคดก็คด
จะว่าหดก็หดกาย จะว่าจริงก็จริง
จะว่าหญิงก็หญิงกลาย จะว่าชายก็ชาย
จะว่าหายก็หายคำ

๑ จะว่าหกก็หก จะว่ายกก็ยก
จะว่าปกก็ปกฆ่า เดิมใครให้สัตย์
ใครระบัดตัดคำ เดิมใครชักนำ
ใครทำใครก่อน

๑ เดิมใครให้จริง ไว้กับผู้หญิง
ว่าไม่ทิ้งถอน เดิมใครสัญญา
ใครมาตัดทอน ใครทิ้งใครก่อน
ใครจรเห็นเพลิน

๑ ใครจรพลัดพราก ตัวใครมักมาก
ใครจากเมืองเดิน ใครทิ้งทอดใคร
ผู้ใดเห็นเพลิน ใครไปล่วงเกิน
ใครเห็นเพลินอยู่...

(สุวรรณหงส์, บทที่ 3091 - 3095, 240)

คำประพันธ์ข้างต้น เป็นการเล่นคำซ้ำ เสียงซ้ำความหมายของคำว่า “จะว่า...ก็...” ซ้ำๆ กัน หลายวรรค โดยเปลี่ยนถ้อยคำที่นำมาเสริมในชุดคำ ดังกล่าวด้วยคำตายเสียงสั้นที่มีความหมายสื่อถึง

การกล่าวเท็จ พุดปด การไม่ซื่อตรง ได้แก่ หก (หมายถึง โทกหกตามภาษาท้องถิ่นภาคใต้) ปด คด ยก ปก และ คำเป็นซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่ถูกนำมา กล่าวอ้างถึงในเรื่อง ได้แก่ หญิง ชาย จริง หาย ซึ่ง สัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่สุวรรณหงส์ต้องการให้เกษสุริยง ยอมรับว่าเคยแปลงกายเป็นชายติดตามไปเมืองเนิน จักรวาลจนกระทั่งเกิดข้อพิพาทขึ้นจึงได้หนีกลับเมือง จริงหรือไม่ เกษสุริยงจึงโต้ตอบสวามีด้วยการยอมรับ ว่าได้โทกหก แปลงกายเป็นชาย และกระทำการที่ไม่ สมควรตามที่ถูกกล่าวหา และได้ตั้งคำถามยกยอนโดย ใช้โวหารปฏิบัติจรรยาโดยย้าคำว่า “ใคร” ซ้ำๆ เพื่อตัดพ้อ ต่อว่าให้สุวรรณหงส์นึกใจคิดว่าใครที่เป็นต้นเหตุของ ปัญหาทั้งหมด ซึ่งคำตอบก็คือเกิดจากการกระทำของ สุวรรณหงส์นั่นเอง การใช้ถ้อยคำในบทประพันธ์ข้างต้น จึงไพเราะที่เสียง หนักแน่นที่ความหมาย และโดดเด่นที่ การมคมคายด้วยการใช้โวหารภาพพจน์และการกล่าว ย้าคำ แสดงให้เห็นความสามารถทางวรรณศิลป์ของกวี ที่สามารถเลือกสรรคำที่มีน้ำเสียง ลีลาไพเราะ จำนวน คำน้อย และจำกัดตามฉันทลักษณ์มาสื่อความหมาย ได้ลึกซึ้งกินใจ

2.2 วรรณศิลป์ด้านรสวรรณคดี

รส หมายถึง สภาพจิตซึ่งเป็นปฏิกริยาทาง อารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจของผู้อ่านเมื่อได้รับรู้อารมณ์ที่ กวีถ่ายทอดไว้ในวรรณกรรมด้วยศิลปะการประพันธ์ ต่างๆ อารมณ์นั้นจะกระทบใจผู้อ่าน ทำให้เกิดการรับรู้ และเกิดปฏิกริยาทางอารมณ์เป็นการตอบสนองสิ่งที่กวี เสนอมา การพิจารณาผลที่เกิดแก่ผู้อ่านตามทฤษฎีรส จึงทำให้ประจักษ์คุณค่าของวรรณกรรม เพราะทำให้ ตระหนักถึงความหมายในแง่ต่างๆ ที่ปรากฏในผลงาน ตั้งแต่ความหมายที่เป็นเนื้อหาสาระ ความหมายที่เป็น อารมณ์ของกวี วิธีการจำลองอารมณ์ของกวี และ ปฏิกริยาอารมณ์ของผู้อ่าน (กุสุมา รัชมณี 2549 : 258) ในการศึกษาวรรณศิลป์ด้านรสวรรณคดีนี้ผู้วิจัยได้นำ หลักทฤษฎีรสวรรณคดีไทยมาศึกษานิทานคำกาพย์ ทำให้เห็นว่า กวีมีความสามารถในการถ่ายทอดความ หมาย อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร และอารมณ์ความรู้สึกของกวี ผ่านเนื้อหาสาระ ส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก ซาบซึ้ง เพลิดเพลินกับรสแห่งความงาม การเกี้ยวพาราสี

ของตัวละคร เกิดอารมณ์โกรธ และเศร้าสร้อย ทำให้รู้สึกซาบซึ้งและเห็นอกเห็นใจตัวละครในฐานะเป็นเสมือนเพื่อนมนุษย์คนหนึ่ง รวมทั้งรู้สึกกระตือรือร้นเนื่องจากเหตุการณ์ในนิทานมีส่วนที่ตรงกับประสบการณ์ชีวิต เมื่ออ่านและฟังนิทานคำกวีจึงบังเกิดเป็นความอึ้งอึ้งใจ และยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นได้

ตัวอย่างคำประพันธ์ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถของกวีในการเลือกสรรถ้อยคำสื่อความหมายและอารมณ์ความรู้สึก จะเห็นได้จากบทชมความงามของรถเสนในเรื่องพระรถเมรีว่า

- ๑) ดูพักตร์งามพักตร์ เสนหาน่ารัก
เป็นที่ปฏิโลม ดูกรรมงามกรรม
ดูทันต์เทียมโฉม สีกระจ่างดั่งโคม
เย้ายวนใจหญิง
- ๒) ดูเกศงามเกศ ดูเนตรงามเนตร
วิเศษทุกสิ่งดูขงงามขง ดูขงค้งงามข้ง
ดูกายพรายพริ้ง พริ้งพรายพรายตา
- ๓) ดูกรงามกร แลงามงามอง
เล็บสีดอกชบา ดูโอษฐ์
(งามโอษฐ์) (...ซำรุต...)
(...ซำรุต...)

(พระรถเมรี, บทที่ 3093 – 3095, 429)

บทชมความงามข้างต้นเป็นการชมความงามของตัวละครเอกชายแบบแยกส่วน กวีเปรียบเทียบความงามของอวัยวะต่าง ๆ กับอวัยวะนั้นๆ เองของตัวละคร สื่อความหมายว่าตัวละครมีความงดงามมากจนมิอาจเปรียบเทียบได้กับสรรพสิ่งใดดังเช่นขนบการชมความงามของตัวละครในวรรณกรรมทั่วไป

บทพรรณนาการเกี่ยวพาราสีและแสดงความรักของตัวละคร เป็นช่วงตอนที่กวีให้ความสำคัญพรรณนาบทประพันธ์ขนาดยาว อาจเนื่องจากเป็นช่วงตอนที่กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกของผู้อ่านผู้ฟังให้มีอารมณ์ร่วม รู้สึกมีความสุขที่ได้รับรู้เรื่องราวความรักใคร่อันเป็นอารมณ์ความปรารถนาทางธรรมชาติของมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นช่วงตอนที่กวีสามารถแสดงความสามารถใช้วาทีศิลป์อย่างมีชั้นเชิงคมคาย สร้างความประทับใจ

แก่ผู้อ่านผู้ฟังได้ด้วย ดังตัวอย่างคำประพันธ์ในเรื่องหงส์ยนต์ ตอนที่สุวรรณทกumarลักลอบเข้าหานางปทุมเกสร ทั้งคู่เจรจาเกี่ยวพาราสีกันด้วยความเปรียบที่คมคายว่า

- ๑) ตัวเจ้าคือศาลา ผู้ชายมาจะอาศัย
ท้าวห้องอย่าตัดใจ ให้อาศัยด้วยเถิดรา
- ๒) ตัวเจ้าคือสระศรี อันตัวพี่คือหงส์ทอง
บายหน้ามาหาห้อง ตัวหงส์ทองอันพอใจ
- ๓) นางตอบพระภูมิ ช่างพาทีจะมีไหน
ลวงล่อแต่พอได้ แล้วทิ้งไว้ได้ความอาย
- ๔) ตัวห้องย่อใจจริง เป็นผู้หญิงชื้อต่อชาย
แมนตายจะสู้ตาย ใจห้องนี้ชื้อต่อผ้า
- ๕) เป็นหญิงความจริงนัก แมนได้รักไม่คิดตัว
สู้ตายตายด้วยผ้า ไม่คิดตัวห้องเลยนา
- ๖) ใจชายมักมักกลกอกกลับ ย่อมลับปลับเจรจา
ได้แล้วไม่นำพา ทำเหินห่างเลิกร้างไป
(หงส์ยนต์, บทที่ 352 - 357, 283)

บทเกี่ยวพาราสีข้างต้นเป็นการใช้ความเปรียบนำธรรมชาติแวดล้อมมาเป็นสัญลักษณ์เปรียบเทียบแทนเพศชายและเพศหญิง กล่าวคือ ใช้ศาลาและสระแทนเพศหญิง ใช้นุชย์ผู้ชายและหงส์ทองแทนเพศชาย ธรรมชาติแวดล้อมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ย่อมเกิดคู่และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเสมือนเพศหญิงและชายที่ย่อมเป็นคู่กันตามธรรมชาติ นอกจากนี้ถ้อยคำเจรจาของนางปทุมเกสรที่หยาบคายธรรมชาติของเพศหญิงที่มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามีเพียงคนเดียว ในขณะที่เพศชายส่วนใหญ่มักมีความรักความปรารถนารุนแรงในช่วงแรกและจะลดน้อยลงในเวลาต่อมานั้น นับว่าเป็นคำกล่าวที่คมคายทำให้ผู้อ่านผู้ฟังตระหนักถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติที่ผู้หญิงมักเป็นฝ่ายเสียเปรียบ นับเป็นอุทาหรณ์เตือนใจผู้หญิงและในขณะเดียวกันก็น่าจะปลุกสำนึกของผู้ชายให้มีความจริงใจและซื่อตรงต่อคนรักเสมอต้นเสมอปลายด้วย

อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นบทโศก ดังคำประพันธ์ในเรื่องพระสุธน – นางมโนห์รา ตอนที่นางมโนห์รา

เถียงกับพระมารดา เนื่องจากมารดามีให้นางไปเที่ยวเล่น
แต่นางอยากไปจึงเกิดวิวาทกันด้วยคารมเกรี้ยวกราด ว่า

- ๑ เลี้ยงมิ่งมาให้เสียแรง อีหน้าแข็งใจลาวน
ถ้ารู้ว่าเจ้ากล ไม่กอนตัวเลี้ยงมิ่งมา
  - ๑ จีนเฒ่าอยู่แคไหน อ้ายเทศไทยเหล่าคุณ
กูจะให้แกมโนห์รา สมน้ำหน้าอีลาวน
  - ๑ อีดอกทองไม่ต้องการ ไวร่ำคาญอายแก่คน
ให้หมันทองสองสามหน พอหายวนอิมโนห์รา
  - ๑ แม่เอ๋ยเน่งว่าไหร ไม่เก็บเอามา
ให้ช่วยแรงบิดา แม่รักษาไว้ห้องใน
  - ๑ จีนจามพราหมณ์เทศไทย แม่รักมักชอบใจ
จะมอบให้ข้าว่าไหร เชิญเอาไปแก่มารดา
  - ๑ ดอกทองเสมอนกัน สิ้นพวกพันธุ์เผ่าพงศา
แกล้งดำเอาแต่ข้า เมื่อมารดาแสนเล่ห์กล
- (พระสุธน – นางมโนห์รา, บทที่ 744 – 749, 97)

จะเห็นได้ว่านางมโนห์ราฉบับคำกาศนี้เป็น
เป็นหญิงที่ร้ายกาจ กระทำสิ่งที่ไม่สมควรด้วยการ
ด่าโต้เถียงกับมารดา และดื้อรั้นขโมยปีกหางออกไป
เที่ยวเล่นจนกระทั่งถูกพรานจับได้รับความทุกข์โศกใน
ที่สุด ลักษณะของนางมโนห์รานี้จะเกิดจากการที่กวี
ได้นำพฤติกรรมของหญิงสาวชาวบ้านมาสร้างสรรค์เป็น
อุทาหรณ์ให้ผู้อ่านผู้ฟังเชื่อมโยงความคิดกับพฤติกรรม
ของตัวละครที่กระทำวจีกรรมโดยเฉพาะต่อบุพการีว่า
เป็นกรรมหนัก ส่งผลให้ผู้กระทำต้องประสบวิบากกรรม
เช่นเดียวกับนางมโนห์รา

การพรรณนาอารมณ์โศกเศร้า เสียใจ หรือ
ความน่าสงสาร เช่น เรื่องพระรถเมรี ตอนที่นางสิบลอง
รู้ตัวว่ามีบิดาหลอกพามาทิ้งในป่า กวีพรรณนาอารมณ์
โศกเศร้าของนางสิบลองที่มีต่อมารดาขณะที่เริ่มรู้ตัวว่า
ถูกบิดาหลอกพามาทิ้ง ว่า

- ...๑ ยามชมแม่จะชมคนใด ยามตื่นจะเรียกใคร
ไปไหนแม่จะชวนใครจร
- ๑ ยามนอนแม่จะชวนใครนอน ไอ้พระมารดร
เมื่อลูกมาจรกลางไพร
- ๑ ยามกินแม่จะกินด้วยใคร ยามร้อนคนใด

ตัวใครจะตักน้ำให้สง .....

- ๑ ไอ้หน้าสงสารมารดร ยามกินยามนอน
ยามร้อนยามเย็นจะเห็นใคร...

(พระรถเมรี, บทที่ 229 – 234, 219 – 220)

กวีใช้ศิลปะในการประพันธ์ด้วยถ้อยคำภาษา
ง่าย ๆ ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายของคำที่ร้อยเรียง
สื่อถึงเหตุการณ์และอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศกของนาง
สิบลองได้เป็นอย่างดี จุดโดดเด่นของบทประพันธ์นี้
อยู่ที่การซ้ำคำว่า “ยาม...” ซึ่งหมายถึงช่วงเวลา เช่น
ยามที่ตื่นนอน ยามที่จะชมจะมองสิ่งใด ๆ ยามกิน
ยามนอน ยามร้อน ยามหนาว ยามเย็น อันมีนัยเฉพาะ
เจาะจงสื่อความหมายถึงช่วงเวลาตัวละครผู้เป็นลูกสาว
ได้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับแม่อยู่เป็นนิตย์ แสดง
ถึงความอบอุ่น ความผูกพันลึกซึ้งของลูกสาวกับแม่
ที่มักอยู่ใกล้ชิดกันเสมอ ไม่ว่าจะในช่วงเวลาใดๆ
ทำให้ผู้อ่านจินตนาการเห็นภาพความสัมพันธ์ลึกซึ้งว่า
ในยามปรกติแล้วตั้งแต่เวลาที่ตื่นนอน เวลากินอาหาร
จนถึงเวลานอน รวมทั้งในยามที่ร้อนรุ่ม หนาวเหน็บ
อันเกิดจากอากาศหรืออารมณ์ความรู้สึกสุขหรือทุกข์โศก
ใดๆ นางสิบลองก็มักใช้ชีวิตสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแม่
อยู่เสมอ ตรงข้ามกับความเป็นจริงในปัจจุบันที่พวก
นางต้องถูกทอดทิ้งให้อ้างว้าง คำประพันธ์ช่วงนี้จึงให้
น้ำเสียงที่ไพเราะอันเนื่องมาจากการเน้นย้ำเสียงคำเดิม
ซ้ำๆ และการเน้นย้ำความหมายสื่ออารมณ์ความรู้สึกที่
เศร้าสร้อย ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ กระทบใจ รู้สึก
สงสารและเห็นอกเห็นใจในชะตากรรมของนางสิบลอง
ได้มากอย่างยิ่ง

การที่กวีมีความสามารถในการใช้ถ้อยคำสื่อ
ความหมายและวรรณคดีทำให้ผู้อ่านและฟังนิทาน
คำกาศรู้สึกมีความสุข เพลิดเพลินใจ บังเกิดเป็นความ
อึ้งอึ้งใจที่ได้รับรู้เรื่องราวชีวิตของตัวละครที่เปรียบ
ประหนึ่งเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมสังคมที่ต้องเผชิญ
ชะตากรรมที่เต็มไปด้วยความสุข ความทุกข์ ความ
ซาบซึ้งใจ และความโศก ปะปนกันไป การรับสรหรือ
อารมณ์เหล่านี้ นับได้ว่าเป็นความอึ้งอึ้งใจที่ผู้อ่าน
ผู้ฟังได้รับจากการอ่านและฟังนิทานคำกาศซึ่งเกิดจาก
ปฏิภาณในการสร้างสรรค์ของกวีนั่นเอง

การวิเคราะห์การสร้างสรรคินิทานคำกาศยั ทำให้เห็นว่านิทานคำกาศยัมีคุณค่า ให้ความบันเทิง และประเทืองสติปัญญาแก่ผู้อ่านผู้ฟังมาแต่โบราณกาล การศึกษาการสร้างสรรคินิทานนี้ไดแก การสร้างสรรคิโครงเรื่อง ตัวละคร และแนวคิด และการศึกษาด้ำนวรรณศิลป์ ไดแก การใช้คำและรสรวรรณคดี ทำให้ประจักษ์ถึงศักยภาพของกวีอันเนื่องมาจากการมีปฏิภาณที่หยั่งรากลึกในพระพุทศศาสนา เข้าใจลุ่มลึกในสัจธรรมของชีวิต และโลก มีประสพการณ์ชีวิตที่เจนจัด มีความสามารถรอบรู้ในการใช้ภาษา วรรณกรรม และมีจินตนาการกว้างไกล จึงสามารถสร้างสรรคินิทานคำกาศยัให้มีองค์ประกอบต่างๆ อย่างโดดเด่น มีสัมพันธภาพ สมเหตุสมผล และสะท้อนจินตนาการ ความปรารถนาของมนุษย์ที่มีต่อชีวิตและโลก ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน ด้ำนความรู้ความคิด จากเรื่องราวนิทานที่แสดงอุทาหรณ์ชีวิตและจินตนาการ

ซึ่งเกิดจากมโนทัศน์ความปรารถนาของมนุษย์ ประสานกับน้ำเสียง ท่วงทำนองของบทประพันธ์ จนบังเกิดเป็นความอิมเมจ ตราตรึง และประทับใจที่ด้ำรับรู้เรื่องราวที่เชื่อมั่นศรัทธา ส่งผลต่อการตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตตนเอง ผู้อื่น รวมทั้งสรรพสิ่งในโลก อันเป็นการนำไปสู่การพัฒนาตนเองและยังผลต่อการสร้างสรรคิและจรโลงสังคมต่อไป

แม้กาลเวลาจะผ่านมานั้นนานแต่เนื้อหาสาระอันแสดงให้เห็นถึงความจริงเที่ยงแท้ของชีวิตที่ปรากฏในนิทานคำกาศยัก็ยังคงสอดคล้องกับสภาวะการณ์ในสังคมปัจจุบัน หากมีการส่งเสริมนำนิทานคำกาศยัมาเป็นวรรณกรรมเพื่อการอ่านสำหรับการเรียนการสอนในปัจจุบันก็น่าจะทำให้สามารถขัดเกลาจิตใจของผู้เรียนได้ อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมทางวรรณกรรมไทยอีกประเภทหนึ่งให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยสืบไป

บรรณานุกรม

- กุสุมา รัชชมณี. (2549). การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัทธรรมสาร.
- เจตนา นาควัชระ. (2542). ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ชวน เพชรแก้ว. (2549). วैयाเวียงวรรณคดี. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2527). สุนทรียภาพในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- _____. (2534). คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 – 2394). วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ [ทองดี สุรเตโช]. (2548). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ. ปยุตโต]. (2552). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: จันทรเพ็ญ.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2530). พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เล่มที่ 3 ภาคที่ 2. กรุงเทพฯ: เฉลิมชาฎการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2546). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2534). ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 1893 – 2394). วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2549). สุนทรียภาพแห่งชีวิต. กรุงเทพฯ: ณ เพชร.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (2548). วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมคัตสรร เล่มที่ 4 – 11. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

